

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 378.091.33–027.22:5

ФАХОВА ПРАКТИКА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Л.О.Білявська

***Анотація.** Проблема професійної підготовки студентів природничих факультетів у процесі фахової практики є однією з актуальних проблем. У статті розглядаються питання, що стосуються структури та змісту фахової практики, а також місце практики в системі підготовки спеціалістів.*

***Ключові слова:** практика, фахова практика, педагогічна практика, мета практики, завдання практики, види педагогічних практик: навчальна, навчально-виробнича, науково-дослідна*

***Анотация.** Проблема профессиональной подготовки студентов естественных факультетов в процессе профессиональной практики является одной из актуальных проблем. В работе рассматриваются вопросы, которые касаются структуры и содержания профессиональной практики, а также место практики в системе подготовки специалистов.*

***Ключевые слова:** практика, профессиональная практика, педагогическая практика, цель практики, задания практики, виды педагогических практик: учебная, учебно-производственная, научно-исследовательская*

***Annotation.** A problem of preparation of students of natural faculties in the process of the field practice is one of issues of the day of segodennya. Questions which touch a structure and maintenance of the field practice, and also place of the field practice, are in-process examined in the system of preparation of specialists.*

***Keywords:** practice, professional practice, pedagogical practice, purpose of practice, task of practice, types of pedagogical practices of practices: educational, educational-production, scientifically-experimental.*

Вступ. Як свідчать результати проведених досліджень, успіх професійної діяльності майбутніх учителів природничих дисциплін залежить від сформованості у них професійно-практичних навичок роботи. Саме тому професійна підготовка студентів природничих факультетів полягає не тільки у тому, щоб надати їм певну суму знань, але й сформуванню навичок практичної діяльності.

Важлива роль у цьому процесі належить фаховій практиці, яка є органічною частиною навчально-виховного процесу і забезпечує поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю. Під час фахової практики студент може: проілюструвати теоретичний курс і закріпити знання, отримані під час лекцій; набути навички дослідницької роботи; навчитись закладати та проводити польові та демонстраційні досліди; встановлювати взаємозв'язки між теорією та практикою, а також аналізувати та робити висновки.

Фахова практика сприяє формуванню і розвитку у студентів практичних вмінь та навичок, які в подальшому будуть необхідні у професійній діяльності.

Мета даної статті полягає в розкритті змісту фахової практики як невід'ємної складової частини у процесі підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін.

Аналіз наукових досліджень. Проблемам змісту і організації педагогічної практики студентів присвячені праці О.Абдулліної, Л.Булатової, Н.Загрязкіної, Н.Кичук, Г.Коджаспірової, Н.Кузьміної, В.Максимова, О.Мосіна, О.Щербакова та багатьох інших науковців. У цих роботах акцентується увага на тому, що педагогічна практика виступає сполучною ланкою між теоретичним навчанням студентів та їхньою майбутньою професійною діяльністю в школі, розкривається роль і значення педпрактики у професійному становленні майбутнього вчителя. Разом з тим, зазначимо, що проблема формування практичних навичок студентів у процесі фахової практики спеціально не досліджувалась.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна категорія «практика» походить від грецького слова «praktikè, від praktikós», що в перекладі означає «діяння, активність, діяльність».

У педагогічній енциклопедії практика (з грецького *πραξις* – уміння) – предметно-чуттєва діяльність людей, що виражається в їх впливі на природну і соціальну дійсність та в перетворенні цієї дійсності.

Як цілепокладаюча діяльність людей, освоєння та перетворення дійсності практика визначається у великому енциклопедичному словнику .

Філософія визначає практику як чуттєво-предметну форму життєдіяльності суспільно розвинутої людини, що має на меті освоєння природних або соціальних сил, виражаючи специфіку людських відносин до світу та спосіб буття в ньому. Практика в широкому значенні цього слова виступає як основа пізнання. Визначення практики як форми діяльності розкривається в єдності з протилежною формою діяльності – теорією. Будучи цілеспрямованою діяльністю практика виступає як цілісна система операцій і розкриває свою сутність в через ціль, саму цілеспрямовану діяльність, предмет, засоби, результат практичної діяльності [5].

В літературі також широко розкривається суть та структура педагогічної практики на відміну від фахової.

Педагогічна практика це – спосіб вивчення навчально-виховного процесу в процесі безпосередньої участі в ньому практикантів [4].

У філософському енциклопедичному словнику педагогічна практика студентів визначається як спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів [9].

Психологія визначає педагогічну практику як матеріальну, чуттєво-предметну, цілепокладаючу діяльність людини, що містить у собі засвоєння та перетворення соціальних об'єктів і складає загальну основу, рушійну силу людського суспільства й пізнання.

Педагогічна практика є складовою частиною навчально-виховного процесу. Вона забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх учителів з їхньою практичною діяльністю, сприяє формуванню творчого ставлення до педагогічної праці, визначає ступінь професійної здатності та рівень педагогічної спрямованості [7].

У положенні про проведення практики студентів вищих навчальних закладів, розробленого у відповідності до Закону України “Про вищу освіту”, Указу Президента України від 04.07.2005 р. № 1013/2005 “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”, залежно від конкретної спеціальності студентів основними видами практики є:

- навчальна (екскурсійна, ознайомлювальна, мовна та ін.);
- виробнича (технологічна, експлуатаційна, конструкторська, педагогічна, лікувальна, економічна, юридична, організаційно-управлінська, обліково-аналітична та ін., а також науково-дослідна та переддипломна).

Завданням навчальної практики є ознайомлення студентів зі специфікою майбутньої спеціальності, отримання первинних професійних умінь і навичок із загально-професійних та спеціальних дисциплін.

Завданням виробничої практики є закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами в процесі вивчення певного циклу теоретичних дисциплін, практичних навичок зі спеціальності, а також збір фактичного матеріалу для виконання курсових та дипломних проектів (робіт).

Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддям праці в галузі їхньої майбутньої професії, формування у них на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати у практичній діяльності [3].

Згідно з "Положенням про практику студентів вищих педагогічних навчальних закладів України" Міністерства освіти України [3] найважливішими завданнями практики є:

- поглиблення зв'язку теоретичних знань на основі практичного навчання з реальним педагогічним процесом, використання їх у розв'язанні конкретних навчальних і виховних завдань, формування у студентів психологічної готовності до роботи в школі;
- вироблення у майбутніх учителів педагогічних умінь та навичок практичної діяльності в навчально-виховних закладах, потреби в безперервній педагогічній самоосвіті;
- оволодіння сучасними методами і формами педагогічної діяльності, новими прогресивними технологіями навчання;
- формування творчого дослідницького підходу до педагогічної діяльності.

Педпрактика виконує системоутворюючу роль у формуванні висококваліфікованих спеціалістів, ґрунтуючись на таких принципах:

- зв'язок практики з життям, відповідність її змісту й організації вимогам, що пред'являються сьогодні до школи і вчителя;
- систематичність, безперервність практики, ускладнення її задач з курсу на курс;
- зв'язок практики з вивченням теоретичних курсів, єдність науково-теоретичної обґрунтованості практики і реальності навчально-виховної діяльності школи;
- комплексний характер практики, який передбачає здійснення міжпредметного зв'язку суспільних, психолого-педагогічних і спеціальних дисциплін, сполучення різних видів діяльності студентів у школі,
- інтеграція ВНЗ і закладів народної освіти, в яких здійснюються всі види практики;
- диференціація й індивідуалізація змісту та організації педагогічної практики з урахуванням специфіки факультету, особливостей студентів, конкретних умов роботи ВНЗ і школи.

Систему безперервної педагогічної практики складають такі види:

- пропедевтична практика студентів II-III курсів;
- позашкільна педагогічна практика студентів III курсу;
- виробнича практика студентів IV-V курсів;
- магістерська педагогічна практика (період навчання в магістратурі).

Кожен із вищезначених видів практики визначається відповідними цілями, завданнями, змістом, формою організації та проведення.

Залежно від напрямів підготовки, конкретної спеціальності студентів, окрім педагогічної практики виділяють такі види практик: навчальна, навчально-виробнича, науково-дослідна (перед написанням магістерської, дипломної, бакалаврської робіт). Перелік усіх видів практик для кожної спеціальності, їх зміст, форми, тривалість, терміни проведення визначаються навчальними планами факультетів, інститутів.

В основу організації діяльності студентів під час проходження педагогічної практики покладена ідея продуктивного засвоєння методичних питань, коли студенти самовизначаючись стосовно різних підходів до освіти школярів, здійснюють власну продуктивну методичну діяльність [8].

Вищезазначені види практик передбачають набуття студентами досвіду професійно-педагогічної діяльності відповідно до здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня, але не забезпечують формування у студентів практичних умінь та навичок з організації дослідницької діяльності школярів на навчально-дослідницькій земельній ділянці, у куточку живої природи, під час постановки польових та демонстраційних дослідів, а також не ознайомлюють з методикою проведення екскурсій у природу.

На нашу думку для майбутнього вчителя біології дуже важливим є наявність не лише ґрунтовної теоретичної підготовки, а й набуття навичок практично-експериментальної роботи, які б він міг застосувати під час роботи класі та на навчально-дослідній ділянці.

Сучасний вчитель біології повинен розробити таку систему навчання з предмета, щоб не лише давати знання, але й навчити учня творчо, самостійно мислити. Реалізація цих завдань можлива через удосконалення методичної підготовки майбутнього вчителя біології.

На нашу думку, значну роль тут відіграє саме фахова практика, під час проходження якої студенти не тільки реалізують свої теоретичні знання, а й набувають практичних умінь та навичок, продовжують розвивати творчі, комунікативні та професійні вміння.

Проаналізувавши наукові дослідження з даного питання, ми дійшли висновку про відсутність у них визначення фахової практики. Нами було сформульовано власне визначення «фахова практика» та проаналізовано її місце та зміст у процесі підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін.

У словнику труднощів Української мови ототожнюються поняття фах – спеціальність – професія. Спеціальність – окрема галузь науки, техніки, мистецтва і т. д., в якій людина працює; основна кваліфікація. Професія – рід занять, певна форма трудової діяльності. Фах уживається з обома значеннями [10].

Професія (від лат. *professio*- офіційно зазначене заняття, фах) – рід трудової діяльності, що вимагає певних знань і трудових навичок і є джерелом існування. Спеціалізація (від лат. *specialis* - особливий) – 1) оволодіння спеціальними знаннями в певній галузі; 2) зосередження діяльності на певному занятті, спеціальності, – так трактуються поняття „професія” та „спеціальність”, у словнику іншомовних слів [6].

Поняття „фах” у словнику Української мови трактується як вид заняття, трудової діяльності, що вимагає певної підготовки і є основним засобом до існування; основна кваліфікація, спеціальність [2].

У тлумачному словнику професія – рід занять, трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок та є для кого-небудь джерелом існування. Спеціальність – основна кваліфікація, професія, фах. розм., улюблена справа заняття в якому хто-небудь виявляє уміння, хист. Фах – вид заняття, трудової діяльності, що вимагає певної підготовки і є основним засобом до існування; професія [1].

Отже, проаналізувавши вищесказане, можна зробити висновок, що *фахова практика це* – систематично організована за навчальним планом складова професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів, спрямована на закріплення й поглиблення теоретичних знань, оволодіння спеціальними знаннями та набуття навичок практичної діяльності у певному напрямкові.

Оскільки нами виділено фахову практику, як невід’ємну складову професійної підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін, виникла необхідність визначити мету і завдання вище зазначеної практики.

Метою фахової практики є: закріпити, розширити та поглибити знання студентів з теоретичного курсу з метою реалізації завдань освіти щодо посилення практичної спрямованості навчального процесу.

Перед фаховою практикою ставиться ряд завдань, які можна поділити на три групи:

- завдання спрямовані на ознайомлення студентів з методикою проведення польових досліджень та обробкою результатів;

- завдання, що безпосередньо стосуються польових досліджень;

- завдання, які передбачають проведення виховної роботи в студентському колективі.

Фахова практика проводиться на першому-п’ятому курсах після опрацювання студентами лекційних курсів з циклу біологічних дисциплін. Час проведення практики – весняно-літнього період, саме це дозволяє студентам своєчасно спостерігати за явищами та процесами, що відбуваються з рослинами та тваринами за певних умов та в певну пору року.

Під час фахової практики основними видами роботи є екскурсії та лабораторна обробка зібраного матеріалу. Екскурсії плануються заздалегідь, на початку екскурсії здійснюється спостереження за рослинами чи тваринами даної місцевості, а потім безпосередньо збір матеріалу. У ході екскурсій майбутні учителі набувають методичних умінь підготовки і проведення програмних та натуралістичних екскурсій з різних розділів шкільної біології, ознайомлюються з тематикою, особливостями проведення екскурсій, набувають навичок їх проведення з учнями. Завдяки екскурсіям студенти знайомляться з досвідом організації роботи учнів на навчально-дослідних ділянках. Під час лабораторної обробки зібраного матеріалу студенти отримують навички роботи з визначниками, ознайомлюються з основними вимогами і правилами наукового дослідження флори та фауни, виготовляють колекції та гербарні зразки, отримують практичні навички з організації куточка живої природи.

Висновок. Фахова практика є невід’ємною складовою частиною професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін, оскільки саме під час проходження саме цього виду практики вони набувають практичних навичок, які знадобляться їм при подальшій роботі в школі, а саме: в процесі проведення екскурсій, організації куточка живої природи, під час організації дослідницької роботи.

Література

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. - К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002.-1440 с.
2. Винник В.О. Словник Української мови. – Т.10. – К.: Наукова думка. – 1979. – С.570.
3. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України. – Міністерство освіти України. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – Вип.1. – Київ, 1994. – С.139-152.
4. Каиров А.И. Педагогический словарь в двух томах / А. И. Каиров, И. К. Гончаров. – Академия педагогических наук РСФСР. – М. : 1960. – С. 165.
5. Константинов Ф.В. Философская энциклопедия. – Т.4. - «Наука логики»- СИГЕТИ.изд. Советская энциклопедия. – М., 1967. – С. 340-349.
6. Морозов С.М. Словник іншомовних слів / С. М. Морозов, Л. М Шкарапута. – К., Наука, 2000. – С.470.
7. Сметанський М.І. Навчальні програми: педагогіка школи, історія педагогіки, методика виховної роботи, основи педагогічної майстерності, педагогічна практика / М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : Континент-Прим, 2004. -С.52.
8. Степанюк А. Підготовка вчителів до інноваційної пошукової діяльності в системі неперервної педагогічної освіти / А. Степанюк, В. Уруський // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. – № 1. – С. 11–16.
9. Философский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – 815 с.
10. Ярмоленко С.Я. Словник труднощів Української мови./ С. Я. Ярмоленко, Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшній, О. М. Пазяк та ін./ - К. : Рад. шк. 1989.-336 с.